ئاستی خوێندن و باری تەندروستی خانەوادەی ئەنفالکراوانی چەمچەماڵ

شوان رەحیم کەریم

پێشەکی:

گومانی تێدانیە کە مەبەست لە پرۆسەی بەدناوی ئەنفال سڕینەوەی کورد و جینۆسایدی کورد بوون بە هەموو مانایەك. سەندنەوەی سەرجەم مافەکانی تاکی کورد بوون وەك مافە سیاسی و ئابووری و مافی ژیان و ئازادی و تێکدانی کۆمەڵگەی کوردی لە بواری ئابووری رۆشنبیری و کلتووری و سەرجەم بوارەکانی تری ژیان.

لە ماوەی دوو ساڵی کارکردنم لە ئەنفال لە (بەڕێوەبەرایەتی مافی مرۆڤ و ئاوارە و ئەنفال لە چەمچەماڵ)، ئەوەی تێبینیم کرد نزمی ئاستی خوێندەواری و خراپی باری تەندروستی ئەندامانی خانەوادەی ئەنفالکراوان بوو. هەر بۆیە بۆ کەسێك کە لەو بوارەدا کار دەکات دەبێت بە پێی ئەو واقیعە کار بکات کە ئەوکەسانەی تیادا کۆ بووەتەوە، چونکە نزمی و نەبوونی خوێندەواری لای کەسەکان زۆرجار وادەکات کە بۆماوەیەکی درەنگ کارەکانیان راپەڕێندرێت، بۆنمونە لە راپەراندنی مامەڵەکانیان و ئاڵۆزی و کەموکورتی لە مامەڵە یاساییەکانیاندا تەنانەت لە دۆزینەوەی ئەو دەزگایەشدا کە کاریان پێیەتی زۆر ئاستەمە، هەروەها ئەوەی تێبینیم کرد زۆری نەخۆش و پیرو پەککەوتە و وارسی کەم ئەندام بوو لە خانەوادەی ئەنفالکراواندا.

هەر ئەمەش وای لێکردم لە رێگەی ئەو زانیاریانەی لەو بەڕێوەبەرایەتیانەدا تۆمار کرابوون، توێژینەوەیەکی زانستی ئەنجام بدەم، ئەمەش بۆ گەیشتن بەراستی و سەلماندنی ئەو گریمانیانەی کە هەم بوو .

بۆیە بەباشی دەزانم کە تەنها دوو لایەنی ئەم توێژینەوەیە بخەمەروو ،

١- ئاستی خویندن.

٢- باری تەندروستی ئەندامانی بەجێماوی پرۆسەی ئەنفال.

هەروەك پێشتر ئاماژەم پێکرد، زانيارييەكانی ئەم تويژينەوەيە پشتی بەستووە بە ئامارێك كە لەلايەن (بەڕێوەبەرايەتی مافی مرۆڤ و ئاوارەو ئەنفالی چەمچەماڵ– ئيدارەی پێشوو) تۆمار كراوە. تايبەت بە زانياری دەربارەی (٢٠٧٥) خانەوادەی ئەنفال كراو لە سنووری قەزای چەمچەماڵ، كە ژمارەی ئەندامەكانيان (٧٦٧٥) كەسە.

هەر لەم ئامارەدا دەركەوت كە (٦٧٪) خانەوادەی ئەنفالكراوان لە سنووری قەزای چەمچەماڵ ئێستا لە كۆمەڵگای شۆرش نيشتەجێن،

يەكەم: باری تەندروستی ئەندامانی خانەوادەی ئەنفالكراوان:

واتا زانياری دەربارەی كەسی پيرو پەككەوتەو كەمئەندام و نەخۆشی درێژخايەن كە لە خانەوادەی ئەنفالكراواندا هەيە بە پێی تويژينەوەكە دەردەكەوێت كە(٨٥٩) خانەوادە كەسانی (پيرو پەككەوتەو نەخۆش وكەمئەندام) تيايانـدا هەيـە . وەك لـە خشتەی ژمارە يەكدا خراوەتە روو:–

جۆری ناتەندروستی	ژمارەی خيزانەكان	ريژەی سەدی
پەككەوتە	٢٣٤	٢٤، ٢٧٪
كەمئەندام	١٩٨	٠٥، ٢٣٪
نەخۆشی دريژخايەن	٤٢٧	٧١، ٤٩٪
كۆی گشتی	٨٥٩	١٠٠٪

لە خشتەی ژمارە(١) وە دەردەكەوێت كە لە كۆی (٢٠٧٥) خانەوادە (٨٥٩) خانەوادەی ئەنفالكراوان كەسانی (پيرو پەككەوتە كەمئەندام و نەخۆشی درێژخايەن) يان هەيە. كە دەكاتە(٤١٪) ی كۆی خێزانەكانی تويژينەوەكە. بە شێوەيەك كە (٢٣٤ خيزان كەدەكاتە ٢٤، ٢٧٪ی خيزانەكان كە كەسی پەكەوتەی تيادايە) و (١٩٨ خيزان كە دەكاتە ٠٥، ٢٣٪ ی كەسی كەمئەندامی تێدايە) و (٤٢٧) خێزان كە دەكاتە ٧١، ٤٩٪ ی خيزانەكان كەسی نەخۆشی دريژخايەنی تێدايە.

دووەم: ئاستی خويندەواری ئەندامانی خانەوادەی ئەنفالكراوان

وەك لە پێشەكيدا ئاماژەمان بۆ كرد، مەبەست لە پرۆسەی ئەنفال جينۆسايدی گەلی كورد بوو، بۆ ئەمەش رژێم چەندەها رێگەی گرتە بەر، لە روخانی ژێرخانی ئابووری

کوردستان و بە تاڵانبردنی سەروەت و سامانی کوردستان و خەرجکردنی لە ئامرازی چەك و سەرفکردنی بۆ سوپاو دیسانەوە بەکارهێنانی دژی گەلانی عێراق لە پێشیانەوە گەلی کورد، هەروەها تێکدانی بواری کۆمەڵایەتی ئەمەش بە چۆڵکردنی گوندەکانی ڕاگواستنیان بۆ کۆمەڵگا زۆرەملێکان و کە هیچ هۆیەکی ژیانی تێدا نەبووە. ئەمەش وای کرد پەشێوی و نالەبارییەکی زۆر ڕوو بکاتە گوندەکان لەسەرووی هەموویانەوە بواری خوێندن و پەروەردەکردن.

لە کاریگەرییە خراپەکانی ڕاگواستن یەکێکیان وازهێنان و دابڕانی خەڵکی گوندەکان بوو لە خوێندن.

وەکو ئاماژەمان پێ کرد ژمارەی ئەندامانی خانەوادەی پاشماوەی ئەنفال لە تویژینەوەکەدا (٧٦٧٥) کەسە. کە (٦٧٪) ی خانەوادەکانی ئەنفال لە سنووری قەزای چەمچەماڵ ئێستا نیشتەجێی کۆمەڵگای شۆرشە. بۆ زیاتر زانیاری لە خشتەی ژمارە(٢) دا خوێندنی ئەندامانی خانەوادەی ئەنفالکراوان دەخەینە روو:

ئاستی خوێندن	ژمارەی ئەندام	ڕێژەی سەدی
نەخوێندەوار	٣٦٣٦	٣٧، ٤٧٪
سەرەتایی	١٦٣٥	٣٠، ٢١٪
ناوەندی	٢٠٠١	٠٧، ٢٦٪
دواناوەندی	٣١٣	٠٨، ٤٪
پەیمانگا	٥٦	٧٣، ٠٪
زانکۆ	٣٤	٤٥، ٠٪
کۆی گشتی	٧٦٧٥	١٠٠٪

لە خشتەی ژمارە (٢) وە دەردەکەوێت کە بەڕێژەی (٣٧، ٤٧٪) ی ئەندامانی خانەوادەی ئەنفال نەخوێندەوارن و، بەریژەی (٣٠، ٢١٪) یان تەنها خوێندنی سەرەتاییان تەواو کرد ، ٠٧، ٢٦٪) یان خوێندنی ناوەندییان تەواو کردووە (٠٨، ٤٪) یان لە ئاستی خوێندنی ناوەندیدان (٧٣، ٠٪) لە ئاستی خوێندنی پەیمانگادان، (٤٥،٠٪) لە ئاستی خوێندنی زانکۆدان.

لەو خشتەیەوە دەردەکەوێت نزیکەی نیوەی ئەندامانی خانەوادەی پاشماوەی ئەنفالکراوان نەخوێندەوارن. هەروەها دەرکەوت کە بەرێژەی کەمتر لە سەدا یەکێ

ئەندامانی لە ئاستی خوێندنی پەیمانگاو زانکۆدان. هەر ئەمەشە کە وای کردووە کە پرسی (ئەنفال لە ئاستی دەرەوەو لە ئاستی ناوخۆی عێراقیشدا نەتواندراوە بە ئەندازەی گەورەیی و ترسناکی کارەساتەکە بناسرێت.

سێهەم: راسپاردە

لە دەرئەنجامی هەردوو خشتەی ژمارە(١، ٢) وە دەرکەوت کە ژمارەیەکی زۆری کەسوکاری ئەنفالکراوان کە زۆربەیان لە کۆمەڵگەی شۆرش نیشتەجێن، بە دەست نەخۆشی و کەمئەندامی و پەککەوتەییەوە دەناڵێنن و نزیکەی نیوەیان نەخوێندەوارن. هەربۆیە پێوستە حکومەتی هەرێم زۆربەی خزمەتگوزارییەکانی خۆی لەم ناوچەیەدا بخاتە کار. بە تایبەتی خزمەتگوزاری تەندروستی و خانەی بە ساڵاچووان و دروستکردنی قوتابخانەو بەتایبەتی کردنەوەی خولی خوێندەواری بۆ نەخوێندەواران و ئەو کەسانەی بە هۆی ئەو پرۆسەیەوە دابڕاون لە خوێندن، چیتر حکومەتی هەرێم بیر لەروخاندنی ئەو کۆمەڵگە زۆرە ملێیانە نەکاتەوە، باشترە بیر لە خزمەتگوزارییەکان بکاتەوە لەو شوێنانەدا و پیلانێکی تۆکمەو پەلەو گشتگیری هەبێت.

هەروەها پێویستە هەموو دەزگاو فەرمانگە حکومییەکان رێز لە کەسوکاری ئەنفالکراوان بگرن چ لە زوو جێبەجێکردنی کارەکانیان و چ بە ئاسانکاری لە کارەکانیاندا.

وە پێویستە حکومەت ئاسانکاری بکات لە دامەزراندنی کورو کچ و خوشك و برا ئەنفالکراوان لە دەزگاکانی حکومەتدا. ئاسانکاری بکات بە گەرانەوەی دابڕاوان لە خوێندن بۆ قوتابخانە